

Jämtlands Gymnasieförbund
info2@jgy.se

2024-05-31
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Jämtlands Gymnasium Åre enhet 2
med Jämtlands Gymnasieförbund
som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Jämtlands Gymnasium Åre, enhet 2 avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under höstterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen 3 utvecklingsområden som angetts i beslut den 14 november 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Jämtlands Gymnasium Åre, enhet 2 senast den 8 maj 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Jämtlands Gymnasieförbund har kommit in med en sådan redovisning den 6 maj 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn och lärarna behöver inleda ett samarbete för att skapa en gemensam och övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver utveckla den praktiska undervisningen i sökning och granskning av information inhämtad från olika sorters källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utveckla sin stöttning och återkoppling i fråga om elevernas källkritiska val och förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver inleda ett samarbete för att skapa en gemensam och övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att rektorn och lärarna genomfört en kartläggning utifrån i vilken omfattning undervisning i källkritiskt förhållningssätt förekommer i all undervisning. Det framgår även att rektorn startat ett utvecklingsarbete kring källkritiskt förhållningssätt. Detta utvecklingsarbete leds av rektorerna för Åre 1 och Åre 2 och gruppen som genomför utvecklingsarbetet består av skolans IT-pedagog, lektor, förstelärare och yrkeslärare. Huvudmannen skriver också att skolans lektor hållit en föreläsning och en workshop för alla lärare på skolan om vetenskaplig grund och källkritiskt förhållningssätt i skolan. Utöver detta har det även genomförts tvärgruppsdiskussioner mellan lärarna i Åre 1 och Åre 2 utifrån de utvecklingsområden Skolinspektionen pekat ut. Det har också genomförts internutbildning utifrån digital teknik och digitala verktyg som stöd i undervisningen. Huvudmannen skriver även att rektorn och lärarna under nästa år kommer att rikta mer fokus mot de digitala tjänster som ungdomarna använder. Skolan har även i sin skolplattform skapat en sida med ett stort antal länkar till olika kvalitetssäkrade databaser att söka information i, samt en sida med information om källkritik och informationssökning. Lärarna har även fått i uppdrag att visa sidan för alla elever samt att göra övningar i informationssökning med alla elever. Rektor och bibliotekschefen har även pratat om de tjänster skolan köper till skolbiblioteket och om avtalet, utifrån Skolinspektionens utpekade utvecklingsområden,

är i behov av att uppdateras. Avslutningsvis skriver också huvudmannen att de avser att till nästa läsår formulera källkritiskt förhållningssätt som ett prioriterat mål i skolans SKA-arbete.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna.

Bedömningen var även att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla den praktiska undervisningen i sökning och granskning av information inhämtad från olika sorters källor.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att en skolbibliotekarie hållit en föreläsning med lärarna utifrån källkritik och informationssökning. Det framgår även att lärarna och rektorn har samtalat med skolbibliotekspersonalen utifrån Skolinspektionens utpekade utvecklingsområden och att de i dessa samtal kommit fram till att lärarna vid terminsstart ska bjudas in till biblioteket för att informeras om vilka tjänster biblioteket kan bistå med samt för att genomföra en praktisk workshop om källkritik. Huvudmannen skriver också att bibliotekarierna ska kunna bjudas in till klasserna för information/lektioner om/i källkritik. Huvudmannen skriver vidare att arbetsgruppen ansvarig för skolans utvecklingsarbete i källkritiskt förhållningssätt har gått igenom material om olika databaser och informationssökning samt att resultatet av detta arbete har vidarebefordrats till lärarna på skolan. Arbetsgruppen kommer även att ansvara för att hålla föreläsningar, workshops och att allmänt stötta och stödja kollegorna i arbetet mot uppdaterad kunskap och utvecklad undervisning i källkritiskt förhållningssätt. Huvudmannen skriver vidare att lärarna informerats om olika sidor med relevant undervisningsmaterial kopplat till övningar i källkritik och informationssökning. Avslutningsvis framgår det även att alla lärarna ska genomgå Skolverkets utbildning "Kritisk användning av nätet". Redovisningen från huvudmannen saknar dock exempel på hur undervisningen har utvecklats gällande sökning och granskning av information inhämtad från olika sorters källor.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna.

Slutligen var bedömningen att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla sin stöttning och återkoppling i fråga om elevernas källkritiska val och förhållningssätt.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att den ny tillsatta arbetsgruppen som ansvarar för utvecklandet av undervisningen i källkritik har diskuterat hur lärarna kan stötta eleverna i deras källkritiska val och förhållningssätt. Mentorerna har även tagit upp samma fråga med sina respektive elever vid sina mentorsträffar. Det framgår även att lärarna planerar för att undervisa mer om AI samt att en lathund med punkter om hur lärarna ska stödja eleverna i deras källkritiska val kommer tas fram. Lathunden kommer omfatta flera olika sorters källor. Huvudmannens redovisade åtgärder saknar dock konkreta beskrivningar av hur lärarnas stöttning och återkoppling gällande elevernas källkritiska val och förhållningssätt faktiskt har utvecklats.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Johan Hieronymus

Föredragande/utredare
Signerat av: Johan Hieronymus

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att

undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.